

УДК 261.5+261.6

С. В. Филичук,

*кандидат історичних наук, доцент кафедри релігієзнавства і теології
Національний університет «Острозька академія»*

ХРИСТИАНСЬКІ ВИДАВНИЦТВА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

У статті аналізується діяльність християнських видавництв у сучасній Україні. Виокремлюються конфесійні особливості жанрової пропозиції.

Ключові слова: християнські видавництва, УПЦ, УПЦ КП, УГКЦ, протестанти.

ХРИСТИАНСКИЕ ИЗДАТЕЛЬСТВА В СОВРЕМЕННОЙ УКРАИНЕ

В статье анализируется деятельность христианских издательств в современной Украине. Выделяются конфессиональные особенности жанрового предложения.

Ключевые слова: христианские издательства, УПЦ, УПЦ КП, УГКЦ, протестанты.

CHRISTIAN PUBLISHING HOUSES IN MODERN UKRAINE

The article analyses the activities of christian publishers in modern Ukraine. It distinguishes religious peculiarities of the genre offers.

Keywords: christian publishing houses, UOC, UOC KP, UGCC, protestants.

Книговидання – важлива складова духовної культури. Ключовою є роль книги в освіті, вихованні, збереженні і примноженні культурної традиції. Особливою є роль книги і в релігії, зокрема християнстві. На сьогодні в Україні працює чимало християнських видавництв, які пропонують вірянам та невоцерковленим широкий жанровий спектр літератури. Дослідження цієї доволі актуальної теми, зважаючи на активну участь християнських церков у духовній та культурній просвіті українського суспільства, переважно ведеться в лоні самих видавців та медієвників.

У запропонованій статті ми проаналізуємо діяльність християнських видавництв в сучасній Україні за конфесійною ознакою, спробуємо виявити жанрові, мовні, змістовні особливості книжкової продукції, розглянемо шляхи надходження релігійної літератури до потенційної цільової аудиторії.

Аналізуватимемо діяльність християнських видавництв в сучасній Україні за конфесійною та кількісною ознакою. Безперечним лідером у релігійному книговиданні є протестанти, зважаючи на базовий принцип Реформації *Sola Scriptura*, який є одним із основних мотиваторів друкарства для цих конфесій. У виданні та розповсюдженні християнської літератури протестанти вбачають потужний місіонерський та просвітницький засіб.

На сьогодні в Україні налічується більше 30 протестантських видавництв [2], серед них: «Богомыслие» (Одеса), «Брайт Стар Паблішинг» / «Светлая звезда» (Київ), «Книгоноша» (Київ), «Колоквіум» (Черкаси), «Смирна» (Черкаси), «Ездра» (м. Олександрія Кіровоградська обл.) та ін.

Більшість протестантських видавництв у своєму репертуарі мають здебільшого перекладні видання американських та європейських авторів. Ці книги переважно російськомовні (що можна пояснити 1) прагненням видавництва збувати свою продукцію не лишень в Україні, а також і в інших країнах пострадянського простору і 2) «традицією» послуговуватися російською мовою в протестантських колах), хоча останніми роками простежується збільшення частки україномовних перекладних видань.

Якщо ж подивитися на книжкову продукцію протестантських видавництв із погляду цільової аудиторії, то ми побачимо покриття практично всіх вікових і специфічних груп: для дітей (біблійні розмальовки, пазли, дитячі Біблії, дитяча художня література тощо), для підлітків (художня література, навчально-релігійна, порадики тощо), для жінок і чоловіків (християнська психологія, виховання дітей тощо) та ін.

За цільовим призначенням протестантські видавництва можуть запропонувати широкому колу читачів і в різних форматах Біблію, довідкові видання (біблійні енциклопедії, біблійні атласи тощо), художні (як перекладні, так і вітчизняні), богослужбові (пісненики, збірки проповідей тощо), катехитичні (креаціонізм, апологетика, уроки для недільних шкіл, для тематичних семінарів для різних цільових груп), наукові (богословські твори, монографії, документи церков тощо), рекомендаційно-виховні (надзвичайно широкий спектр книжкових ви-

дань, що покривають практично всіх сфери життя людини (церковне лідерство, соціальне служіння, виховання дітей, християнська психологія, порадики, бізнес, здоров'я, професія тощо).

Більшість протестантських видавництв намагаються відшукати свою нішу на ринку релігійної літератури. Зокрема, «Богомыслие» позиціонує себе як видавництво богословське, яке створене для допомоги пасторам і церковним лідерам у їхній роботі. Крім книг «Богомыслие» видає однойменний періодичний (виходить двічі на рік) альманах, що має на меті розвивати богословську думку російсько-мовного Євангельсько-баптистського братства [3]. Видавництво «Колоквіум» спеціалізується на випуску літератури для богословських навчальних закладів. «Колоквіум» не є структурою якоїсь конкретної конфесії, а у виборі друкованого слова керується порадами міжконфесійних вчених спілок України і Росії, в яких час від часу проводять опитування серед викладачів релігійних навчальних закладів щодо репертуару видань [5].

Водночас, директори видавництв розуміють, що вузька профільність може заважати виживанню їхньої видавничої структури, відтак починають розширювати книжковий репертуар. Так, видавництво «Ездра» в 2000 р. розпочинало роботу з випуску пісенних збірників «Песнь возрождения», «Сборника молодежных песен» и «Псалмспівів». Як вважає керівник «Езди» Андрій Кравченко: «Декілька років тому ми орієнтувалися на прихожан протестантських церков... Настав час розширяти цю нішу. Тобто, друкувати християнські книжки для широкої аудиторії» [12].

На даний момент, наймасштабнішим проектом, пов'язаним із перекладом і поширенням Святого Письма за участі українських протестантів, є діяльність Українського біблійного товариства (УБТ), яке було засноване 22 червня 1991 р. за ініціативи баптистського пастора Я. Духонченко. Із чотирьох церков-засновниць (УПЦ КП, Об'єднаний союз ЄХБ України, Всеукраїнський союз церков ХВС п'ятидесятників, Українська уніонна конференція церкви Адвентистів сьомого дня) дві були протестантськими. На сьогодні з 17 колективних членів 11 – протестантські конфесії. Біблійне товариство ставить перед собою завдання зробити доступним будь-якій людині біблійний текст зрозумілою їй мовою «без жодних коментарів догматичного, конфесійного характеру». Цієї мети вони намагається досягти трьома методами: перекладаючи, друкуючи й поширюючи Святе Письмо. Водночас, проводячи різноманітні акції, намагаються поширити Біблію серед визначених верств населення. Так, 2012 р. було проведено

благодійний проект «Блага звістка для підлітків та молоді у виправних установах», а 2013 р. – «Біблія в освіту»: разом із багатьма батьками та небайдужими християнами УБТ як міжконфесійна організація виявило бажання підтримати починання, забезпечивши кожную школу, де викладається предмет християнської етики, комплектом біблійної літератури, яку зможуть використовувати як учителі, так і учні [14].

Широкомасштабною є діяльність таких греко-католицьких видавництв, як: «Свічадо», «Місіонер», «Нова зоря», «Апостол». Зокрема, видавництво «Свічадо» було засноване у 1987 р. з ініціативи українських студентів Люблінського католицького університету в Польщі, які прагнули утвердити духовні цінності в сучасному світі, і свою мету вбачає в «в евангелізації різних прошарків життя, популяризації християнських цінностей у широкому розумінні» [4].

«Свічадо» охоплює дуже широкий спектр літератури: релігійна, філософська, психологічні видання, молитовники, богослужбові книги, науково-популярні праці про літургію, обряд, традицію, літературно-художні та мистецькі видання, альбоми. Особливо широко представлена тема приготування до подружнього життя, сім'ї та виховання. Для дітей «Свічадо» щомісяця видає журнал «Зернятко», а для підлітків – «Сто талантів». На даний час, у «Свічадо» нараховується 25 рубрики видань і щороку друкує 400–500 тис. книг [4].

Слід зазначити, що останніми роками «Свічадо», як зазначає директор видавництва Богдан Троянівський, в своєму книжковому асортименті має приблизно 50–60 % українських авторів. Вони є авторами книжок для дітей, художніх творів, катехитичних матеріалів, біографічних видань, молитовників, книг про сім'ю і виховання. «На жаль, мало є українських авторів, які б поєднували в собі, з одного боку, професіональні знання, наприклад із психології чи педагогіки, а з другого, християнський світогляд і володіння пером», – говорить Б. Трояновський [15, с. 30].

Другим у списку найпопулярніших греко-католицьких видавництв є «Місіонер», книги якого – це передовсім катехитичні, літургічні та історико-пізнавальні видання. За останні роки у видавництві вийшло понад 600 найменувань книжок загальним накладом понад 2 200 000 примірників [6].

Видавництво «Апостол» розпочало свою діяльність у 2006 р. і свою місію бачить у виданні книг, журналів та інших друкованих засобів для поширення справи евангелізації та католицької апологетичної думки серед українців у всьому світі. Видавництво прагне допомогти парафіяльним священикам оживити свої парафії через евангелізаційні

та біблійні публікації, матеріали для праці з молоддю та молитовними групами при церквах [7]. За час свого існування, у видавництва сформувались такі категорії літератури: «Бестселери», «Новинки», «Молитовники», «Євангелізаційні», «Психологія», «Для дітей», «Для духовного життя», «Для парафіяльних груп».

У структурі УПЦ КП є видавничий відділ, що виконує чимало функцій, з-поміж інших: формування видавничої політики з метою забезпечення УПЦ КП книгами Священного Писання, богословською, богослужбовою, просвітницькою й іншою літературою; організація редагування і випуску літератури, необхідної для діяльності церкви; контроль за богословським і літературним змістом видань і якістю їх художнього і технічного оформлення [8].

Значну увагу УПЦ КП приділяє перевиданню знакових пам'яток української історичної та богословської думки. Побачили світ чотиритомний (в п'яти книгах) «Нарис історії Української Православної Церкви» професора І. Власовського, «Автокефалія» проф. О. Лотоцького у двох томах. Яскравою подією став вихід знаменитого Требника митрополита Петра Могили, підготовленого до друку професором Паризького університету А. Жуковським.

Водночас у 1998 – 1999 рр. побачили світ «Апостол», «Закон Божий» та напрестольне Євангеліє, а також два наклади «Молитовника». Окремими книгами вийшли документи, а також доповіді та повідомлення Всеукраїнської Міжнародної Християнської Асамблеї «Заповідь нову даю вам: любіть один одного» (Ів., 13, 34)», науково-практичної конференції головних редакторів мас-медіа «Роль засобів масової інформації у відзначенні 2000-ліття Різдва Христового», науково-методичного семінару «Відродження духовного друкованого слова в Україні» тощо. Значний резонанс у читацьких колах отримали публіцистичні книжки та збірники «Голгофа Українського Православ'я», «Неправда московських анафем» та ін. Водночас, щороку відділ видає «Православний церковний календар», «Труди Київської духовної академії», а цьогоріч побачила світ книга «Незламний будівничий Української Церкви», присвячена 85-літтю від дня народження Патріарха Київського і всієї Руси-України Філарета [8].

На території України існує Синодальний інформаційно-просвітницький відділ, який координує інформаційно-просвітницьку діяльність УПЦ, реалізує загально-церковні й загальноукраїнські інформаційні та просвітницькі проекти, інформує суспільство про життя Церкви, служіння її Предстоятеля й думку Священноначалія з важливих та суспільно значущих питань [10].

За мовною ознакою православна література УПЦ переважно російськомовна, її часто завозять із Російської Федерації, найбільше поширюють через церковні лавки, на що впливає, звичайно, політичний та культурологічний чинники. Так, Євгеном Аврамчук, керівник православної видавничої групи «QUO VADIS», зазначає: «Ми хочемо привернути увагу україномовного читача перш за все з Центральної та Південно-Східної України. ... Багато з тих, хто любив читати рідною мовою до 1991 р., за роки незалежності вимушено звикли читати російською. Перш за все це стосується православно-християнської літератури. І одне невелике видавництво нічого саме не зробить. Потрібні колективні зусилля. Радий зауважити, що видавничий відділ УПЦ потихеньку розвиває видавництво літератури українською мовою» [11].

Християнська література потрапляє до потенційного читача різними шляхами. Практично при кожному видавництві працює книжковий магазин, існують потужні онлайн-магазини християнської книги (наприклад, «Свічадо», «Книжная полка», «Коллоквиум», «QUO VADIS» та ін.), успішно розвиваються книжкові лавки та магазини при храмах та молитовних будинках. Популярною формою реклами є спеціалізовані сторінки-анонси новинок християнської літератури, які регулярно публікують практично всі християнські журнали, приміром, «Фома в Україні», «Кана», «Слово вчителю» та ін., а також християнські Інтернет-ресурси.

Для координації зусиль та для спільного вирішення проблем видавничої галузі у січні 2008 р. була створена Асоціація християнських видавців України. Її засновниками стали сім протестантських видавництв: «Християнська зоря», «Маджуга», «Ездра», «Богомыслие», «Християнська просвіта» і «Тюльпан». Цій події упродовж року передували регулярні зустрічі видавців-ініціаторів майбутньої асоціації, під час яких обговорювали та визначали її мету. Асоціація покликана об'єднати зусилля для розвитку видання християнської літератури в Україні та сприяти розвитку ринку її поширення та збуту. Асоціація планує проведення: 1) заходів, спрямованих на популяризацію християнської книги, 2) навчальних семінарів із питань видавничої діяльності, маркетингу та фінансів, 3) зустрічей із представниками закордонних видавництв та асоціацій [1].

Для популяризації християнської книги та з метою безпосереднього спілкування з потенційними читачами, Асоціація християнських видавців України проводить виставки. Так, під час «V Всеукраїнської виставки-ярмарку християнської літератури», яка відбувалася в часи різдвяних свят у Вінниці в 2012 р., було презентовано низку

нових книжок, були заплановані сюрпризи для видавців-учасників, а також лотерея для відвідувачів. В лотерею розіграли чимало книжок, додаткових знижок від видавців та виробників християнських сувенірів [9]. Слід зауважити, що така форма ознайомлення цільової аудиторії з християнською книжковою продукцією як виставка надзвичайно ефективна та популярна серед видавців і потенційних читачів. Виставки приурочують і до великих християнських свят, і до різноманітних церковних заходів просвітницького, соціального та місіонерського спрямування, які проводять релігійні організації, водночас, християнські видавництва виставляють свої стенди і на світських книжкових виставках.

Дієвою та такою, що сприяє популяризації християнської книги в суспільстві, є презентація. Зокрема, збіглося в часі, що презентація книги «Таємниці Ватикану», виданої у «Свічаді», відбулася саме напередодні останнього дня понтифікату Бенедикта XVI [13].

Християнська книга, перші ніж потрапити до потенційного читача, проходить різні рівні внутрішньої цензури. Так, критерієм благонадійності змісту книги для вірян-протестантів слугуватиме особа автора, який мусить бути знаним і шанованим церковним діячем чи богословом. Водночас, книгу рецензують (пишуть відгуки, цитати з яких часто друкують на останній сторінці обкладинки) інші знакові постаті для протестантів. Греко-католики 1) послуговуються подібною практикою, 2) змістовно та редакційно адаптують книгу для власного читача та 3) видають книгу за благословення архієрея. Редакційний комітет православних видавничих відділів виконує перевірку (цензуру) богослужбових, богословських та духовно-повчальних видань, які готуються до друку щодо їхньої відповідності Священному Писанню, Переданню і вченню церкви, а на низі, яка має право, на думку церкви, поширюватися і рекомендуватися вірянам і невоцерковленим, мусить стояти припис «із благословення ... (ім'я ієрарха)».

Християнські видавництва в сучасній Україні впевнено зайняли свою книжкову нішу. Останніми роками помітним є зростання поліграфічного рівня, оновлюються шляхи потрапляння книг до цільової аудиторії, збільшується кількість книг, написаних українськими авторами. Якщо на початках незалежності нашої держави пальму першості тримати протестантські видавництва, завдяки фінансовій підтримці із Заходу, то сьогодні за багатьма параметрами їх випереджають, зокрема, греко-католицькі видавництва, які глибше розуміють ментальні особливості українського читача.

Список використаних джерел:

1. Асоціація християнських видавництв України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ua.axby.org/index.php?option=com_frontpage&Itemid=1
2. Балаклицький М.А. Промоушн протестантської літератури в незалежній Україні // Научно-практический журнал «Гуманитарные научные исследования» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://human.snauka.ru/2013/01/2141>
3. Богомыслие // Христианское издательство [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bogomyslie.com.ua>
4. Видавництво «Свічадо» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://svichado.com/>
5. Видавництво «Колоквиум» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kassiopeya.com/manufacture/collokvium/?SID=srpmedbumfold72g5r7v2pvdg1>
6. Видавництво «Місіонер» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://missioner.com.ua/index.php?level_path=0-5
7. Видавництво «Апостол» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://apostol.if.ua>
8. Видавничий відділ Київської Патріархії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vydavnytstvo.org.ua/sviashchenne-pysannia.html>
9. Виставка християнської літератури [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mydim.ua/events/religion/?id=4967>
10. Звіт протоієрея Георгія Коваленка про діяльність Синодального інформаційно-просвітницького відділу УПЦ у 2013 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://info.church.ua/2013/11/22/zvit-protiijereya-georgiya-kovalenka-pro-diyalnist-sinodalnogo-informacijno-prosvitnickogo-viddilu-upcu-2013-roci/>
11. Інтерв'ю з Євгеном Аврамчуком [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://arhiv.orthodoxy.org.ua/uk/2009/04/28/23686.html>
12. «Неможливо друкувати літературу для всіх. Вибравши «свою» лінію, легше вижити» // Gredo [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.credo-ua.org/2010/10/34202>
13. «Таємниці Ватикану» – презентація книги у Львові [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uapress.info/ru/news/show/5632>
14. Українське біблійне товариство (офіційний сайт) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrbs.org/den-biblii/givehope.html>
15. «Часами йду до Бога на каву», – Богдан Троянівський // Кана. – 2013. – № 2. – С. 28–33.